

BÀI 5

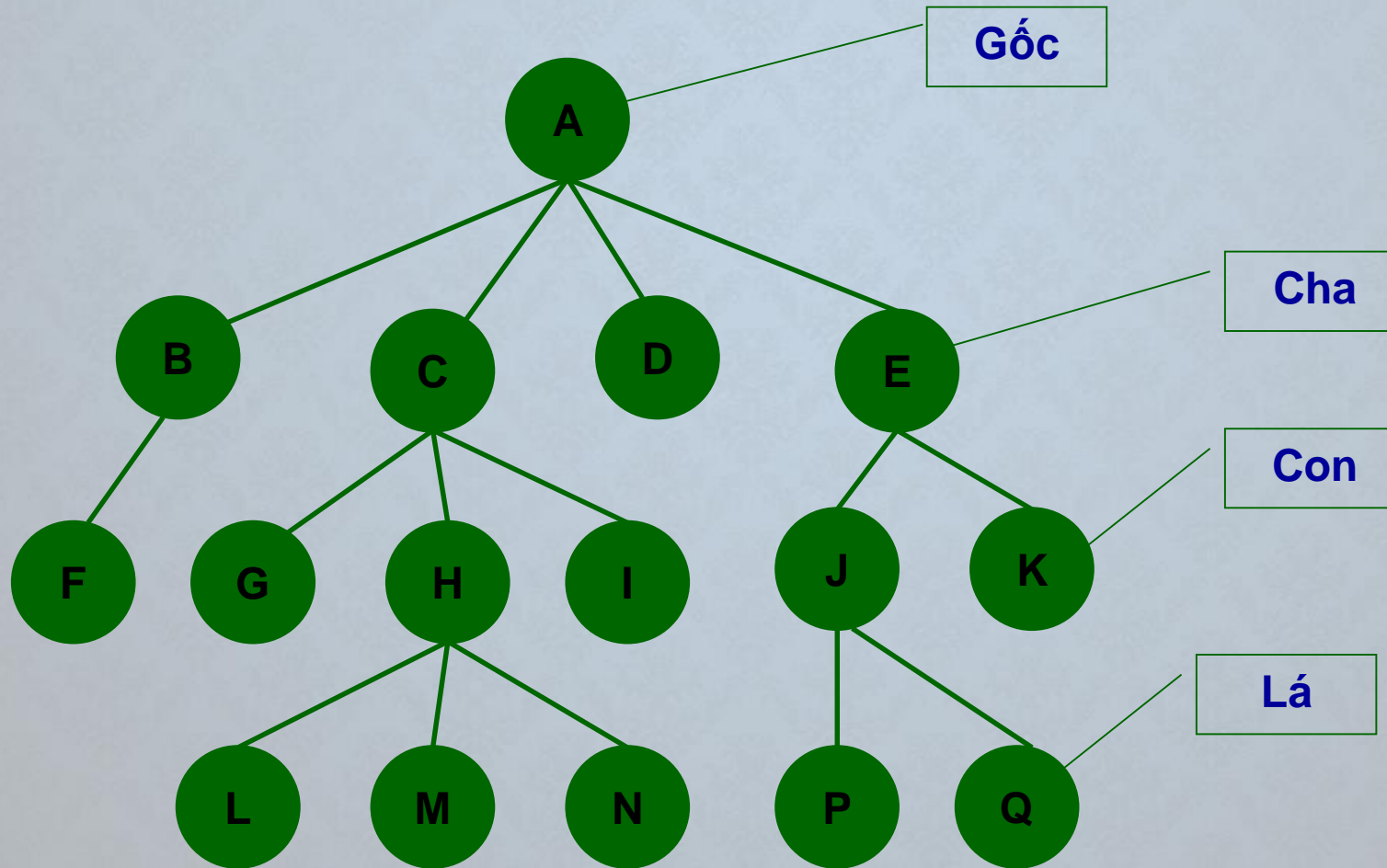
CÂY VÀ CÂY NHỊ PHÂN

5.1. Cây và các khái niệm liên quan

5.1.1. Định nghĩa cây

- Định nghĩa 1: Cây là một đồ thị liên thông không có chu trình.
- Định nghĩa 2: Một cây là tập hợp hữu hạn các nút trong đó có một nút đặc biệt gọi là gốc (Root). Giữa các nút có mối quan hệ phân cấp gọi là quan hệ cha-con.

Định nghĩa cây (tt)

5.1.2. Các khái niệm liên quan

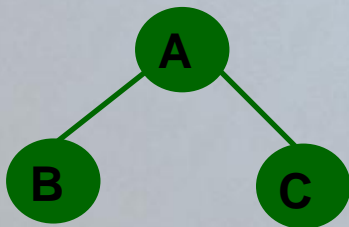
- **Bậc của một nút:**
 - Là số nút con của nút đó.
- **Bậc của một cây:**
 - Là bậc của nút có bậc lớn nhất trên cây đó. Cây có bậc n thì gọi là cây n – phân.
- **Nút gốc:**
 - Là nút đặc biệt, không có nút cha.
- **Nút lá:**
 - Là nút có bậc bằng 0 (không có nút con).
- **Nút nhánh:**
 - Là nút có bậc khác 0 và không phải là nút gốc.

Các khái niệm (tt)

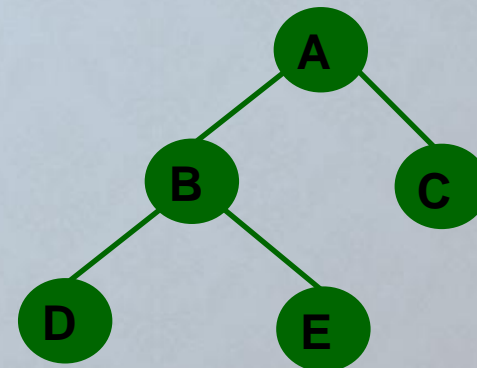
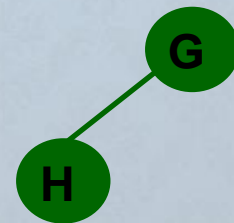
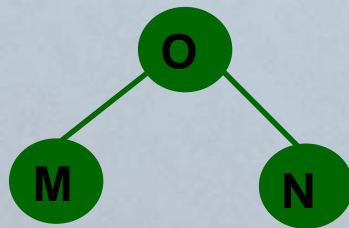
- **Mức của một nút**
 - Gốc có mức 1.
 - Nếu nút cha có mức i thì các nút con có mức $i+1$.
- **Chiều cao của cây:**
 - Là mức của nút có mức lớn nhất có trên cây.
- **Đường đi:**
 - Dãy các nút N_1, N_2, \dots, N_k được gọi là đường đi nếu N_i là cha của N_{i+1} ($1 \leq i \leq k-1$).
- **Độ dài của đường đi:**
 - Là số nút trên đường đi trừ đi 1.
- **Cây con:**
 - Là cây có gốc là một nút nhánh, lá.

Các khái niệm (tt)

- **Cây được sắp thứ tự:**
 - Các nút được sắp theo một thứ tự nhất định.
- **Rừng:**
 - Là tập hợp hữu hạn các cây phân biệt.
- **Cây rỗng:**
 - Cây không có nút nào.

Cây sắp thứ tự

Rừng gồm 3 cây

5.2. Cây nhị phân

- **Định nghĩa:**

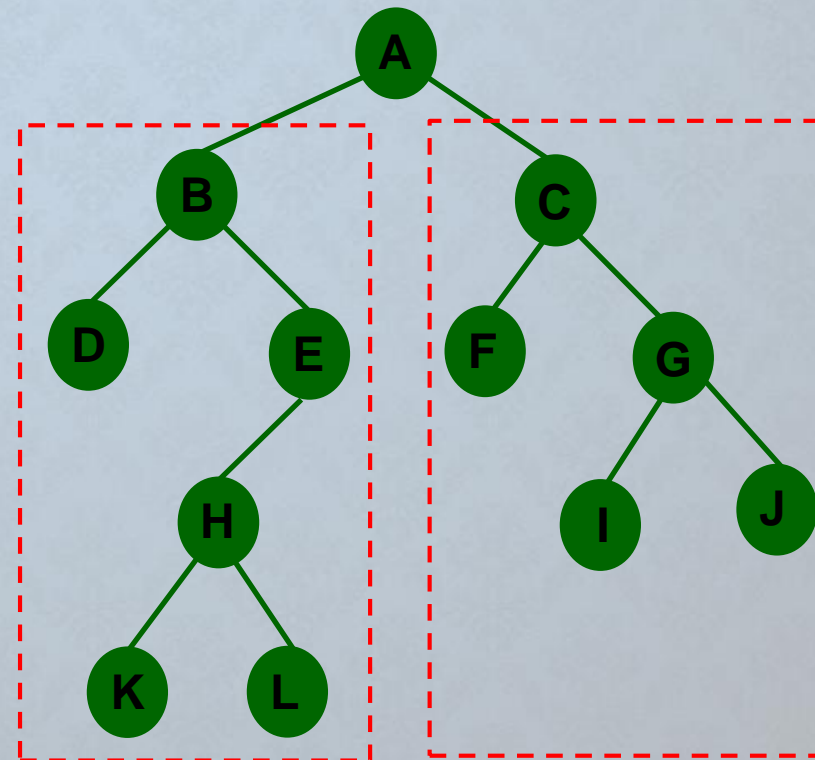
- Là cây mà mỗi nút không có quá 2 nút con, hai nút con (nếu có) được gọi là con trái và con phải.

- **Cây con trái:**

- Là cây có gốc là nút con trái.

- **Cây con phải:**

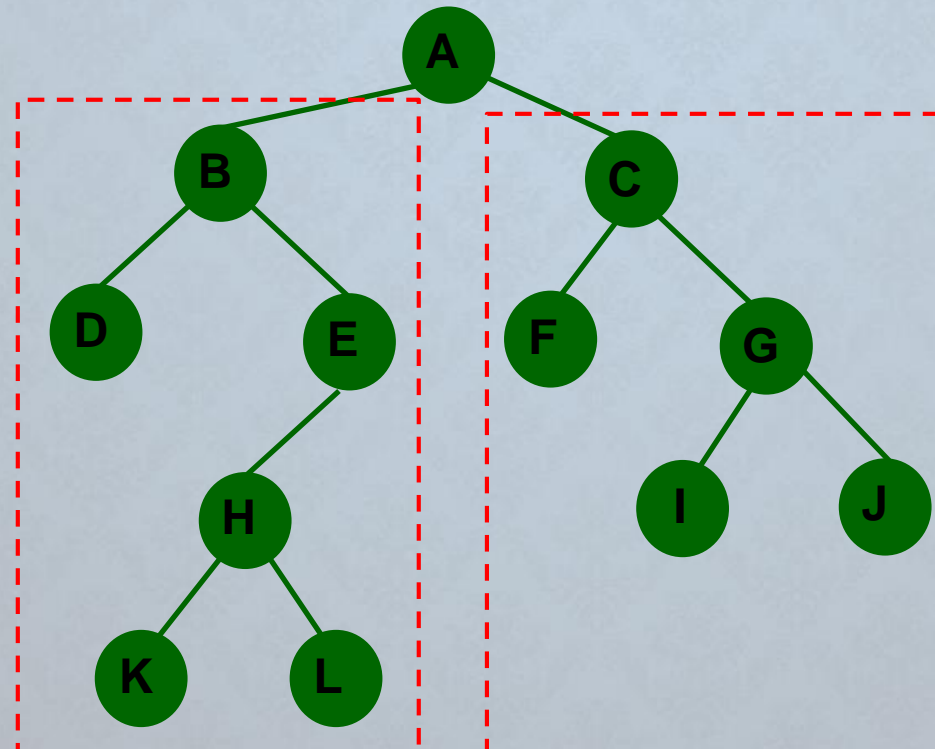
- Là cây có gốc là nút con phải.

Cây nhị phân (tt)

- **Tính chất:**

- Số nút tối đa ở mức i trên cây nhị phân là $2^{(i-1)}$ ($i \geq 1$).
- Số nút tối đa trên cây nhị phân chiều cao h là $2^h - 1$ ($h \geq 1$).

5.2.1. Lưu trữ cây nhị phân

5.2.1.1. Lưu trữ kế tiếp

- Phương pháp tự nhiên nhất để biểu diễn cây nhị phân là chỉ ra nút con trái và nút con phải của mỗi nút.
- Sử dụng một mảng để lưu trữ các nút của cây nhị phân.
- Mỗi nút của cây được biểu diễn bởi CẤU TRÚC gồm ba thành phần:

infor: mô tả thông tin gắn với mỗi nút

left: chỉ nút con trái

right: chỉ nút con phải.

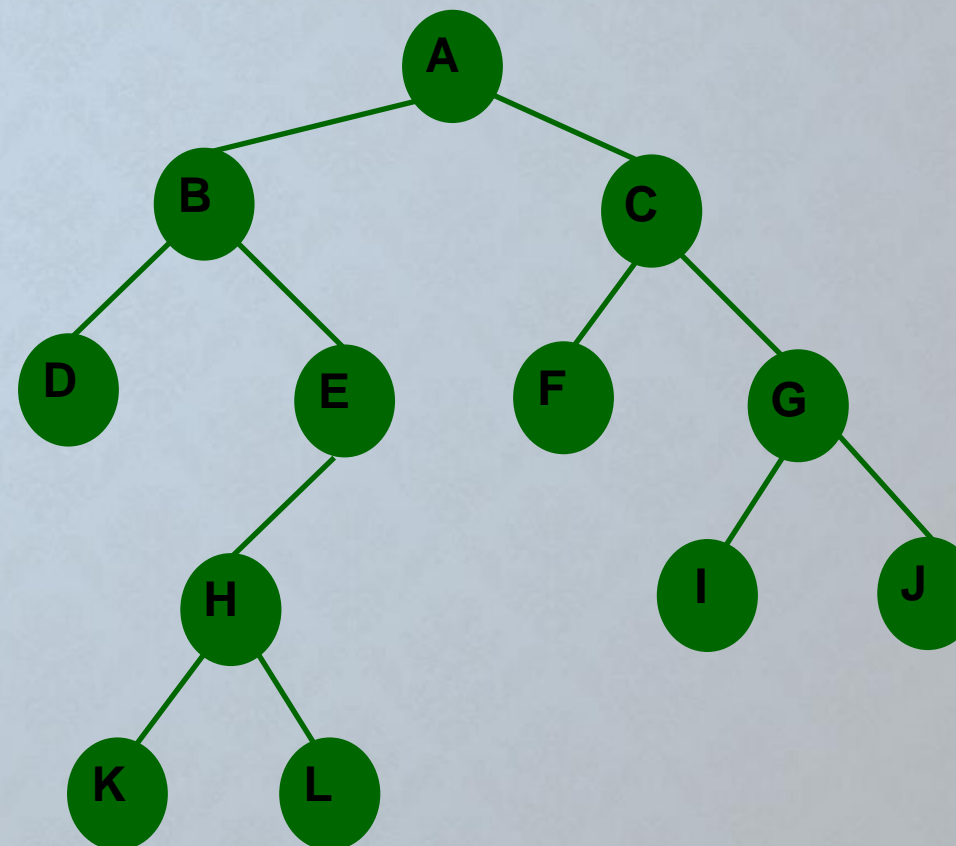

Lưu trữ kế tiếp (tt)

- Giả sử các nút của cây được đánh số từ 0 đến MAX - 1, dữ liệu của các nút trên cây có kiểu là DataType. Khi đó cấu trúc dữ liệu biểu diễn cây nhị phân được khai báo như sau:

```
#define MAX N
//Khai báo kiểu dữ liệu DataType
struct Node{
    DataType infor;
    int left;
    int right;
};
struct Tree{
    int count;
    Node e[MAX];
};
Tree t;
```

TT	infor	left	right
0	A	1	2
1	B	3	4
2	C	5	6
3	D	0	0
4	E	9	0
5	F	0	0
6	G	13	14
7	∅	-	-
8	∅	-	-
9	H	19	20
10	∅	-	-
11	∅	-	-
12	∅	-	-
13	I	0	0
14	J	0	0
...

5.2.1.2. Lưu trữ móc nối

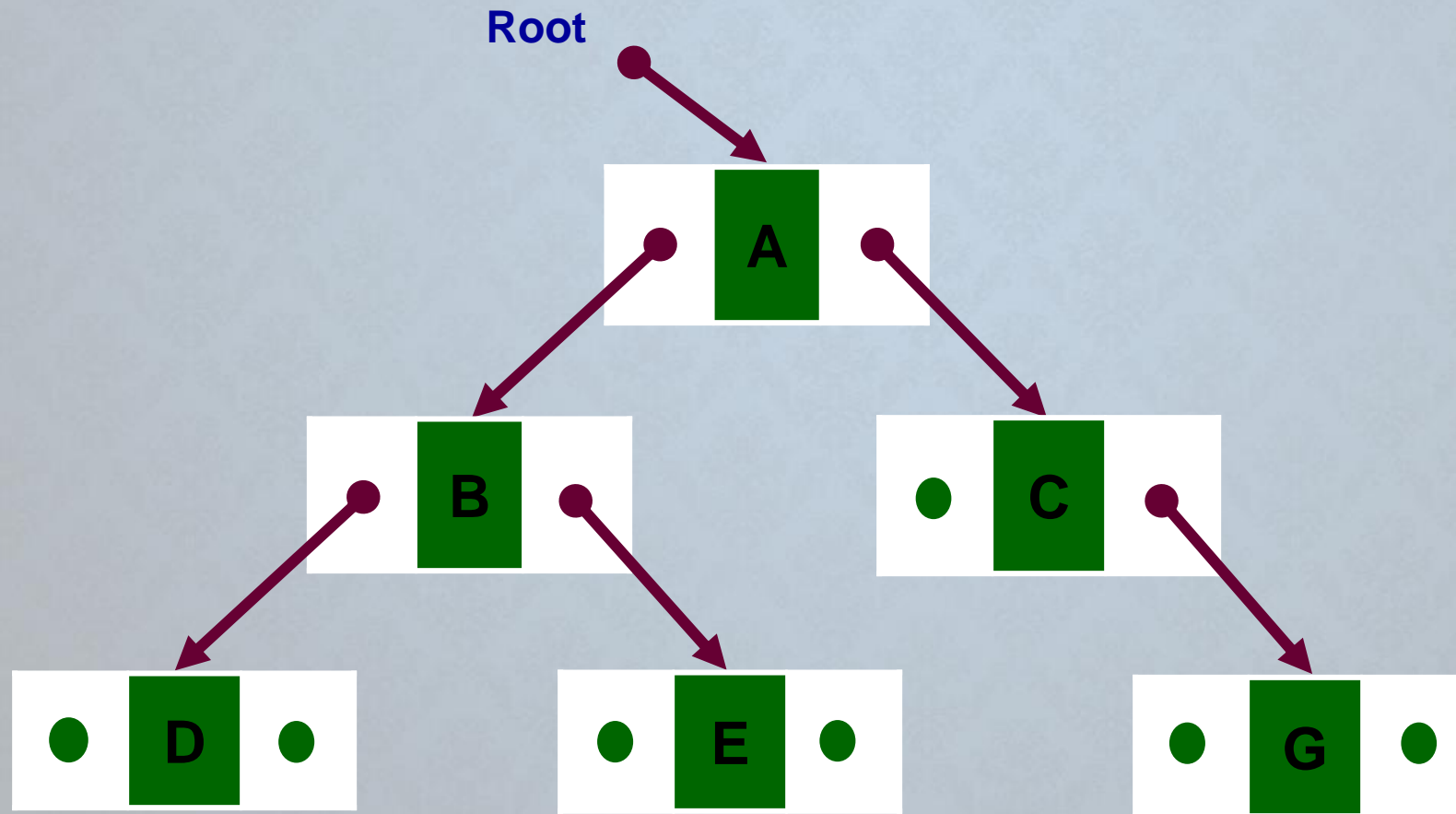
- Cách lưu trữ này khắc phục được nhược điểm của cách lưu trữ kế tiếp, đồng thời phản ánh được dạng tự nhiên của cây.
- Trong cách lưu trữ móc nối, mỗi nút tương ứng với một phần tử nhớ có qui cách như sau:
 - infor: ứng với thông tin (dữ liệu) của nút
 - left: là con trỏ, trỏ tới cây con trái của nút đó
 - right: là con trỏ, trỏ tới cây con phải của nút đó

Lưu trữ móc nối (tt)

```
//Khai báo kiểu dữ liệu DataType
struct Node
{
    DataType infor;
    Node *left, *right;
};
typedef Node *TRO;
TRO Root;
//Root = NULL -> cây rỗng
```

Lưu trữ móc nối (tt)

5.2.2. Duyệt cây nhị phân

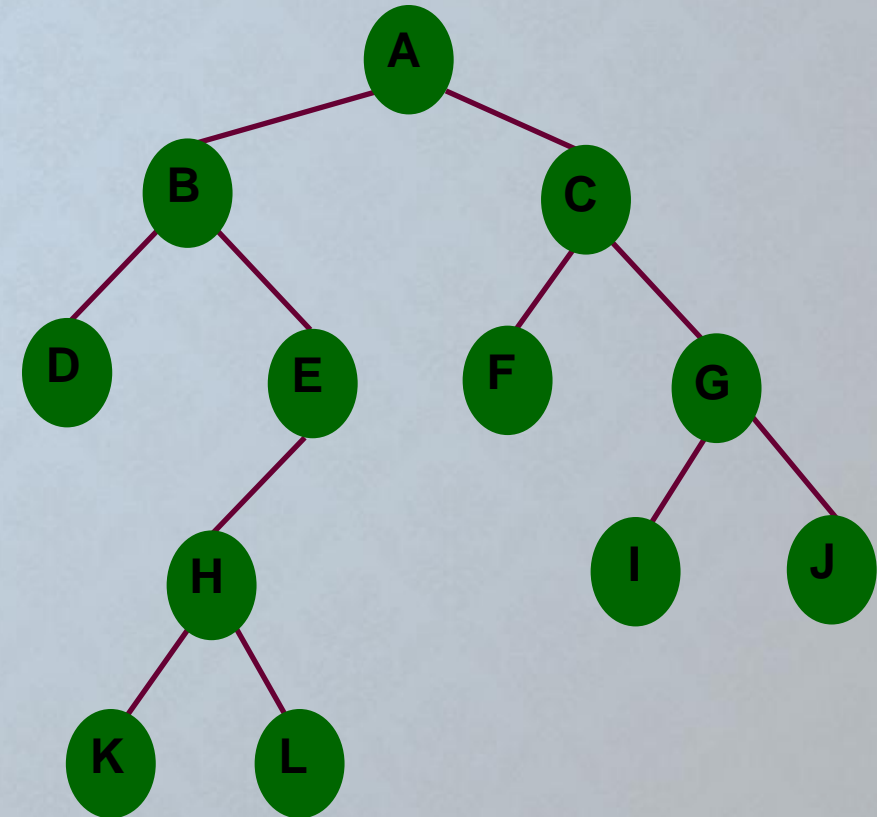
- Duyệt cây nhị phân là “thăm” lần lượt các nút trên cây theo một thứ tự nhất định, mỗi nút một lần.
- Có 4 phương pháp duyệt cây:
 - TOP – DOWN – LEFT – RIGHT
 - Duyệt theo thứ tự trước – PreOrder
 - Duyệt theo thứ tự giữa – InOrder
 - Duyệt theo thứ tự sau – PostOrder

TOP – DOWN – LEFT – RIGHT

- Thăm lần lượt các nút theo thứ tự từ mức trên xuống mức dưới.
- Ở mỗi mức thăm theo thứ tự từ trái sang phải.
- Ví dụ:

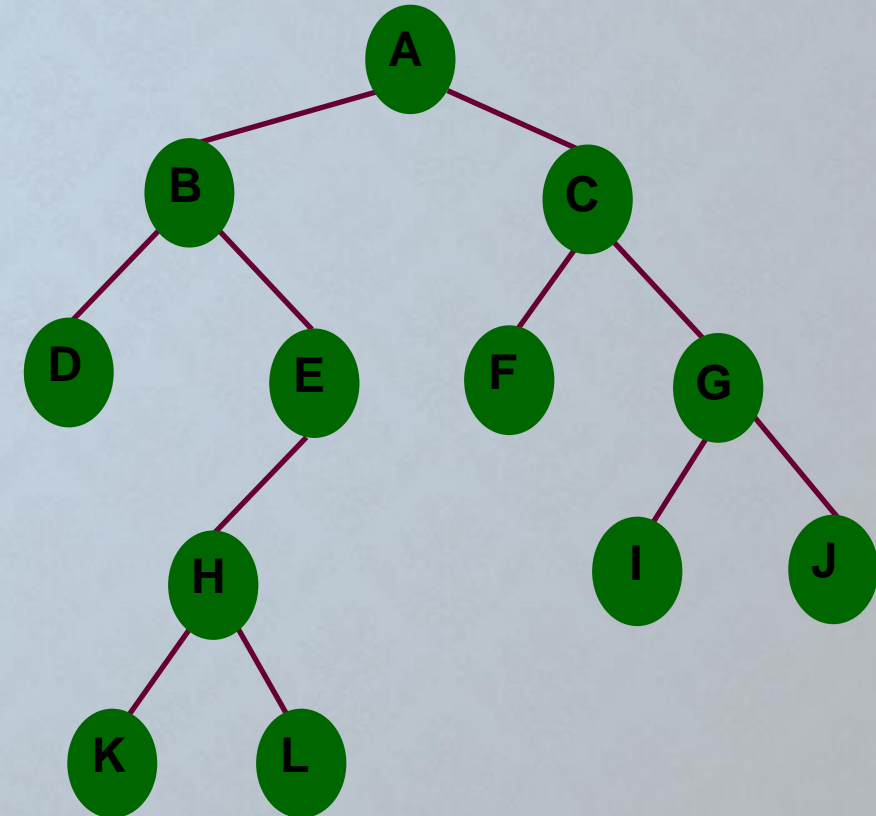
A B C D E F G H I J K L

Duyệt theo thứ tự trước

- Nếu cây không rỗng
 - Thăm gốc
 - Duyệt cây con trái theo thứ tự trước.
 - Duyệt cây con phải theo thứ tự trước.
- Ví dụ:

ABDEHKL CFGIJ

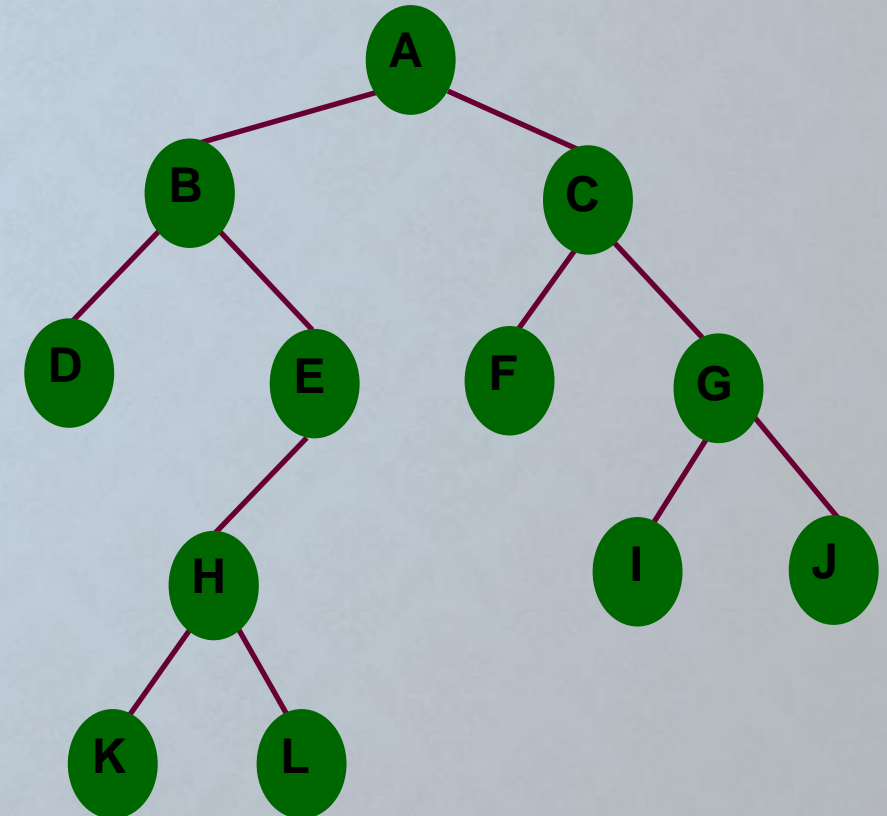

Duyệt theo thứ tự giữa

- Nếu cây không rỗng
 - Duyệt cây con trái theo thứ tự giữa.
 - Thăm gốc.
 - Duyệt cây con phải theo thứ tự giữa.

- Ví dụ:

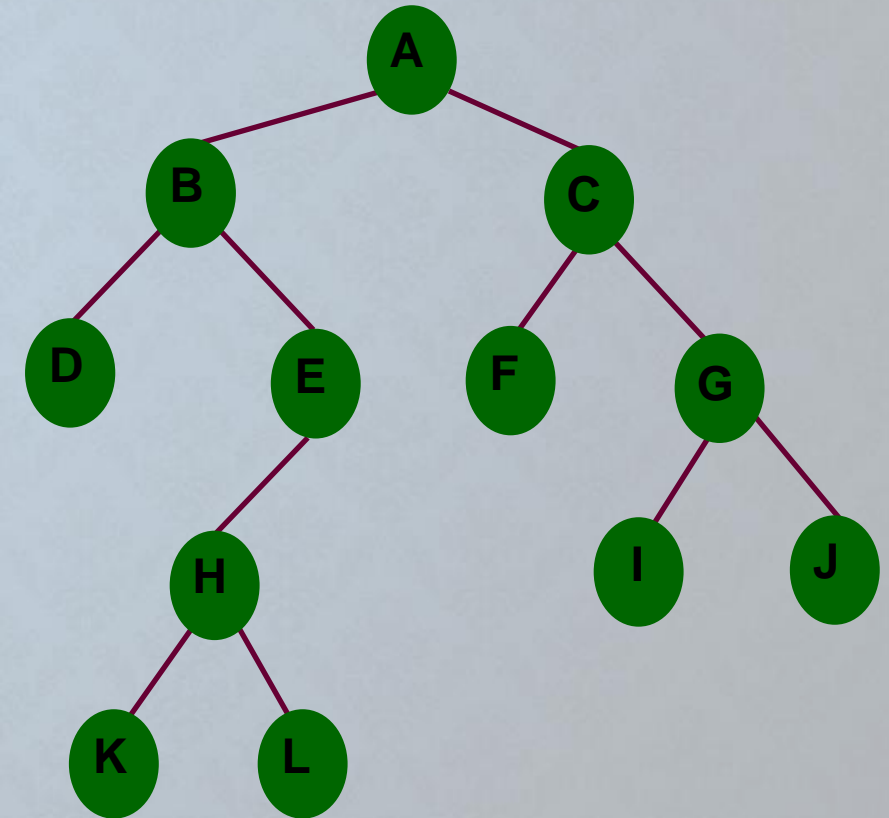
D B K H L E A F C I G J

Duyệt theo thứ tự sau

- Nếu cây không rỗng
 - Duyệt cây con trái theo thứ tự sau.
 - Duyệt cây con phải theo thứ tự sau.
 - Thăm gốc.
- Ví dụ:

D K L H E B F I J G C A

Cài đặt phép duyệt theo thứ tự trước

```
void preOrder (TRO Root)
{
    if (Root != NULL)
    {
        visit(Root) ;
        preOrder (Root->left) ;
        preOrder (Root->right) ;
    }
}
```


5.2.3. Ứng dụng cây nhị phân

- Một dạng cấu trúc lưu trữ được sử dụng trong thuật toán định giá biểu thức số học là cây nhị phân.
- Việc định giá biểu thức số học được thực hiện qua 3 bước:
 - Dựng cây nhị phân biểu diễn biểu thức.
 - Duyệt cây để được biểu thức dạng hậu tố.
 - Định giá biểu thức với ngăn xếp.

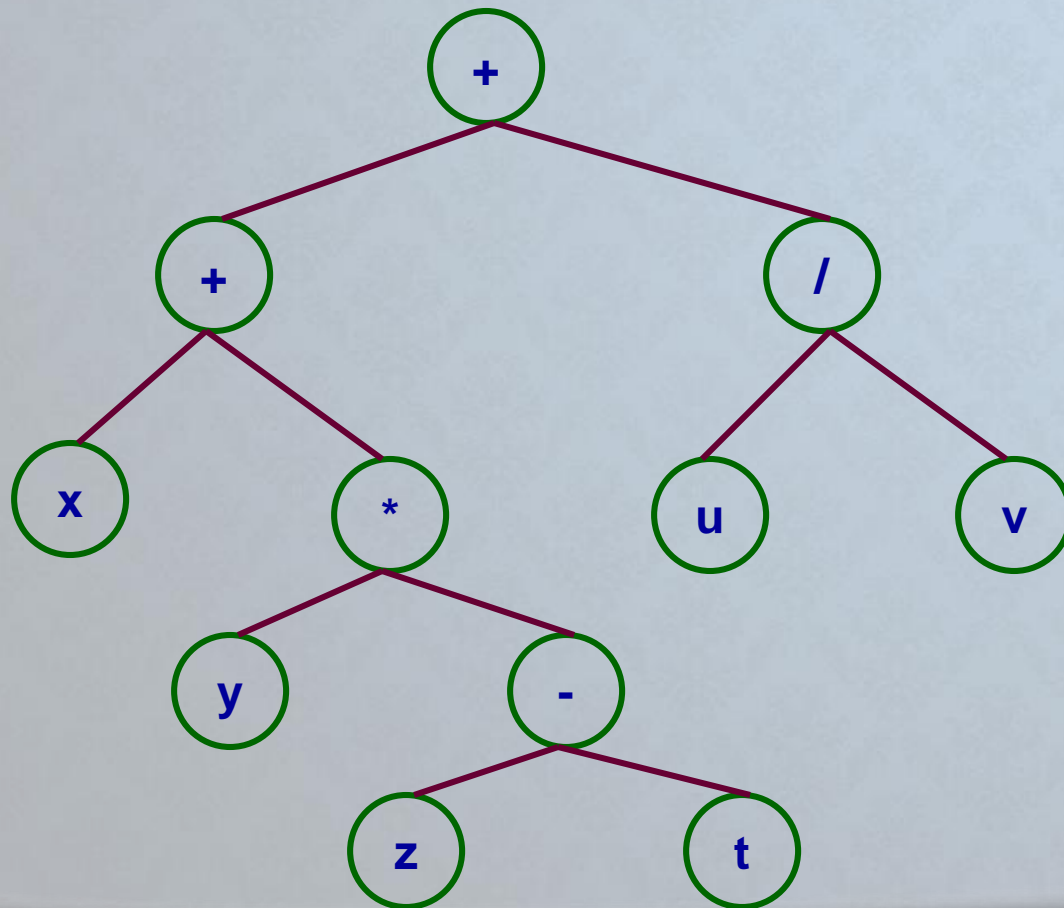

Định giá biểu thức số học

- **Dựng cây nhị phân biểu diễn biểu thức**
 - Gốc và các nút nhánh chứa các toán tử.
 - Lá cây chứa các toán hạng.
- **Cách dựng:**
 - Chọn toán tử có độ ưu tiên thấp nhất làm gốc.
 - Cây con trái là biểu thức bên trái toán tử được chọn, cây con phải là biểu thức bên phải.

Định giá biểu thức số học (tt)

$x + y * (z - t) + u / v$

- Duyệt cây theo thứ tự sau ta được:

$x y z t - * + u v / +$

- Biểu thức hậu tố.

Định giá biểu thức số học (tt) – Thuật toán

- Bài toán:
 - Đầu vào: Biểu thức dạng hậu tố, gọi là xâu vào.
 - Đầu ra: Giá trị biểu thức.
- Cấu trúc lưu trữ:
 - Sử dụng ngăn xếp để lưu dữ liệu trong quá trình định giá biểu thức, kết quả trả về trong ngăn xếp.

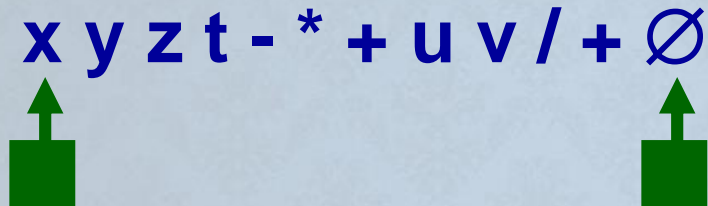
Định giá biểu thức số học (tt) – Thuật toán

- **Bước 1:** Khởi tạo ngăn xếp rỗng, đầu đọc chỉ vào vị trí đầu tiên trên xâu vào.
- **Bước 2:** Nếu đầu đọc chỉ vị trí kết thúc xâu vào sang bước 6, ngược lại sang bước 3.
- **Bước 3:** Đọc 1 ký tự trên xâu vào, dịch chuyển đầu đọc sang phải, nếu là toán hạng sang bước 4, là toán tử sang bước 5.
- **Bước 4:** Đẩy toán hạng vào ngăn xếp, rồi quay lại bước 2.
- **Bước 5:** Lấy 2 toán hạng trong ngăn xếp, giả sử được lần lượt là A và B, thực hiện B T A (với T là toán tử vừa đọc được), được kết quả đẩy vào ngăn xếp và quay lại bước 2.
- **Bước 6:** Nhận kết quả trong ngăn xếp, và kết thúc.

Định giá biểu thức số học (tt)

$x y z t - * + u v / + \emptyset$

$z - t = A$

$y * A = B$

$x + B = C$

$u / v = D$

$C + D = K$

t
z
y
x

A
y
x

B
x

v
u
C

D
C

K

Các kiến thức cần nắm được trước vào bài mới:

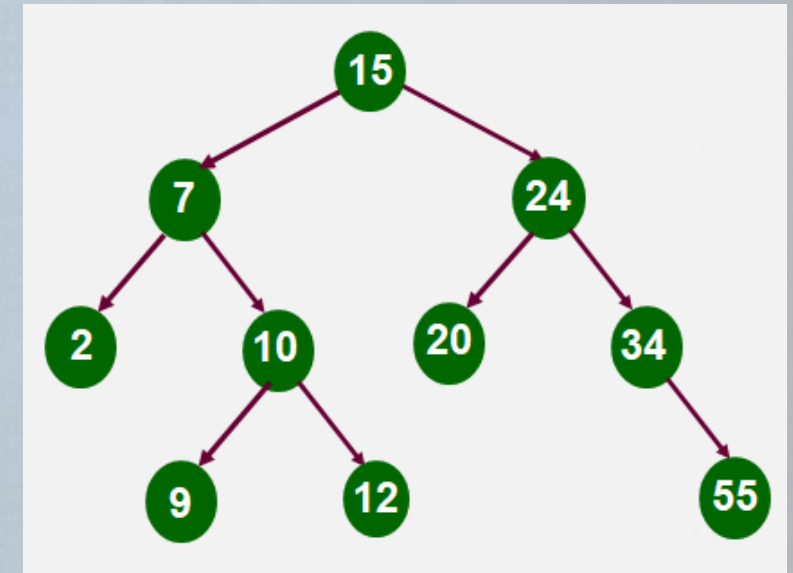
1. Cây nhị phân là gì (đặc điểm, phân biệt với các kiểu cây khác)?
2. Các phép duyệt cây nhị phân?
 - Thứ tự trước (Gốc- Trái-Phải)
 - Thứ tự giữa (Trái- Gốc-Phải)
 - Thứ tự sau (Trái-Phải-Gốc)
3. Danh sách móc nối (đơn, kép)? Cách xây dựng chúng?
4. Mảng (cách khai báo, truy cập và các phép toán trên mảng)?
5. Khái niệm phương pháp và tư tưởng đệ quy?

5.3. Cây nhị phân tìm kiếm

5.3.1. Định nghĩa

- Cây nhị phân tìm kiếm (CNPTK) là cây nhị phân hoặc rỗng hoặc không rỗng thì phải thoả mãn đồng thời các điều kiện sau:
 - ✓ Khoá của các nút thuộc cây con trái nhỏ hơn khoá của nút gốc
 - ✓ Khoá của nút gốc nhỏ hơn khoá của các nút thuộc cây con phải của nút gốc
 - ✓ Cây con trái và cây con phải của gốc cũng là cây nhị phân tìm kiếm

5.3.2. Cài đặt cấu trúc dữ liệu

- Mỗi nút trên cây nhị phân tìm kiếm có dạng.

//Khai báo kiểu dữ liệu DataType

```
struct Node{
```

```
    DataType infor;
```

```
    Node *left, *right;
```

```
};
```

```
typedef Node *TRO; //Định nghĩa kiểu con trỏ
```

```
TRO Root; //Khai báo con trỏ trỏ vào gốc cây
```

```
Root = NULL -> cây rỗng
```

5.3.3. Cài đặt các phép toán

5.3.3.1. Tìm kiếm một nút.

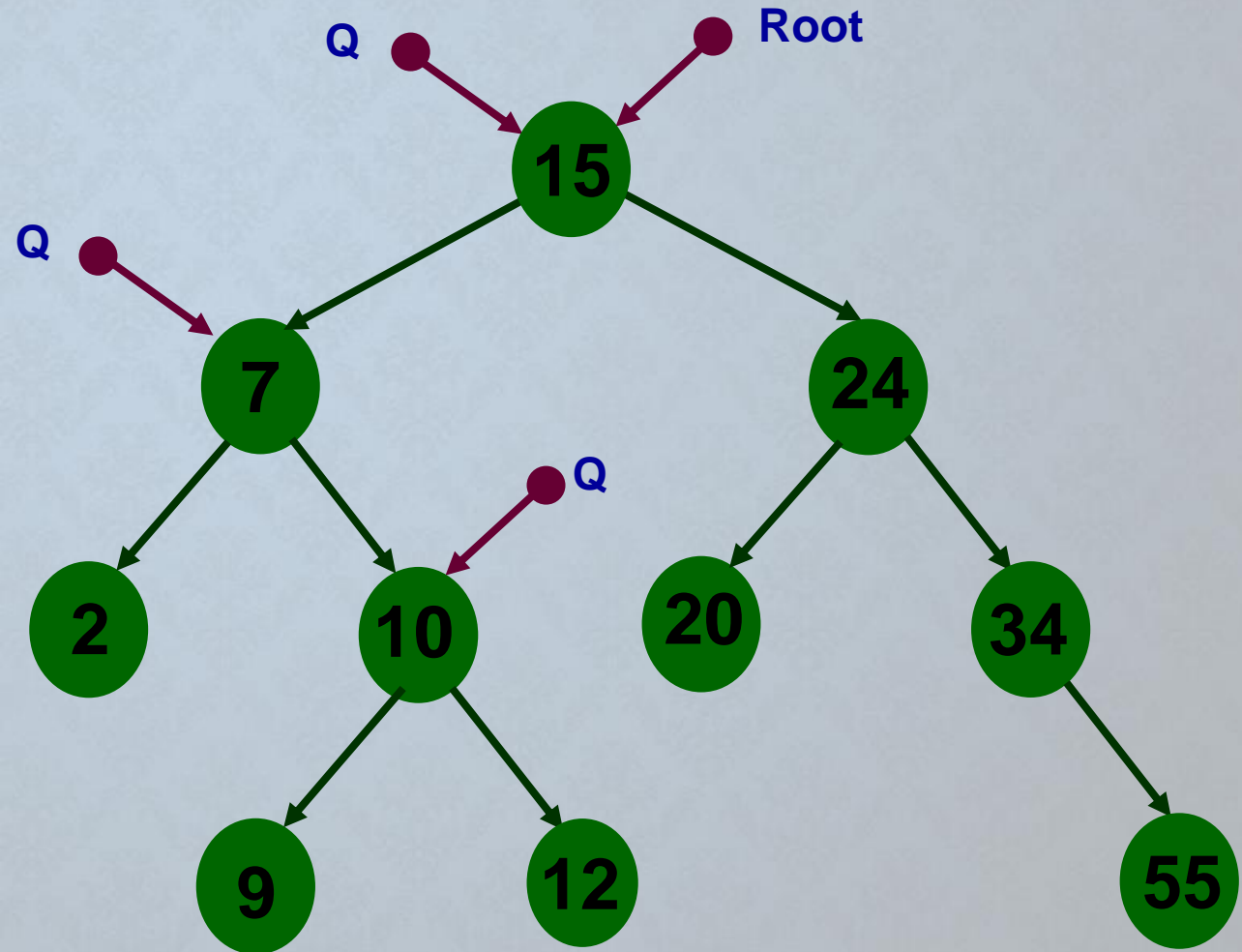
- Tìm kiếm một nút trên cây là một trong các phép toán quan trọng nhất đối với cây nhị phân tìm kiếm.
- Bài toán:
 - ✓ **Đầu vào**: Cây nhị phân tìm kiếm có gốc được trỏ bởi con trỏ Root, khóa của nút cần tìm là K.
 - ✓ **Đầu ra**: Con trỏ trỏ vào nút tìm thấy, hoặc con trỏ NULL nếu không thấy.

Tìm kiếm một nút (tt)

- Nếu cây rỗng -> **return** NULL.
- Ngược lại so sánh khóa của nút gốc với khóa K.
 - Nếu bằng -> **return** Root.
 - Nếu lớn hơn -> tìm kiếm nút K ở cây con trái.
 - Nếu nhỏ hơn -> tìm kiếm nút K ở cây con phải.

Tìm kiếm một nút (tt)

- Tìm nút có khóa $K = 10$

Tìm kiếm một nút (tt)

- Hàm đệ quy

```
TRO search(TRO Root, KeyType K)
{
    if (Root == NULL)
        return NULL;
    else if (Root->infor == K)
        return Root;
    else if (K < Root->infor)
        return search(Root->left,K);
    else return search(Root->right,K);
}
```

Tìm kiếm một nút (tt)

- Hàm lặp

```
TRO search(TRO Root, KeyType K)
{
    TRO Q;
    Q = Root;
    while (Q != NULL && Q->infor != K)
    {
        if (Q->infor > K)
            Q = Q->left;
        else Q = Q->right;
    }
    return Q;
}
```

5.3.3.2. Duyệt cây nhị phân tìm kiếm

- Duyệt cây theo thứ tự trước.
- Duyệt cây theo thứ tự giữa.
- Duyệt cây theo thứ tự sau.
- Lưu ý:
 - Duyệt cây theo thứ tự giữa sẽ cho thứ tự các khóa trên cây theo thứ tự tăng dần.

5.3.3.3. Chèn một nút mới vào cây

- Chèn nút có khóa K vào cây như sau:
 - Nếu cây rỗng nút mới là gốc cây, **return 1;**
 - Ngược lại:
 - ✓ Nếu khóa gốc == K, nút đã có trên cây, **return 0;**
 - ✓ Nếu khóa gốc > K, chèn nút K vào cây con trái.
 - ✓ Nếu khóa gốc < K, chèn nút k vào cây con phải.

- Hàm đệ quy

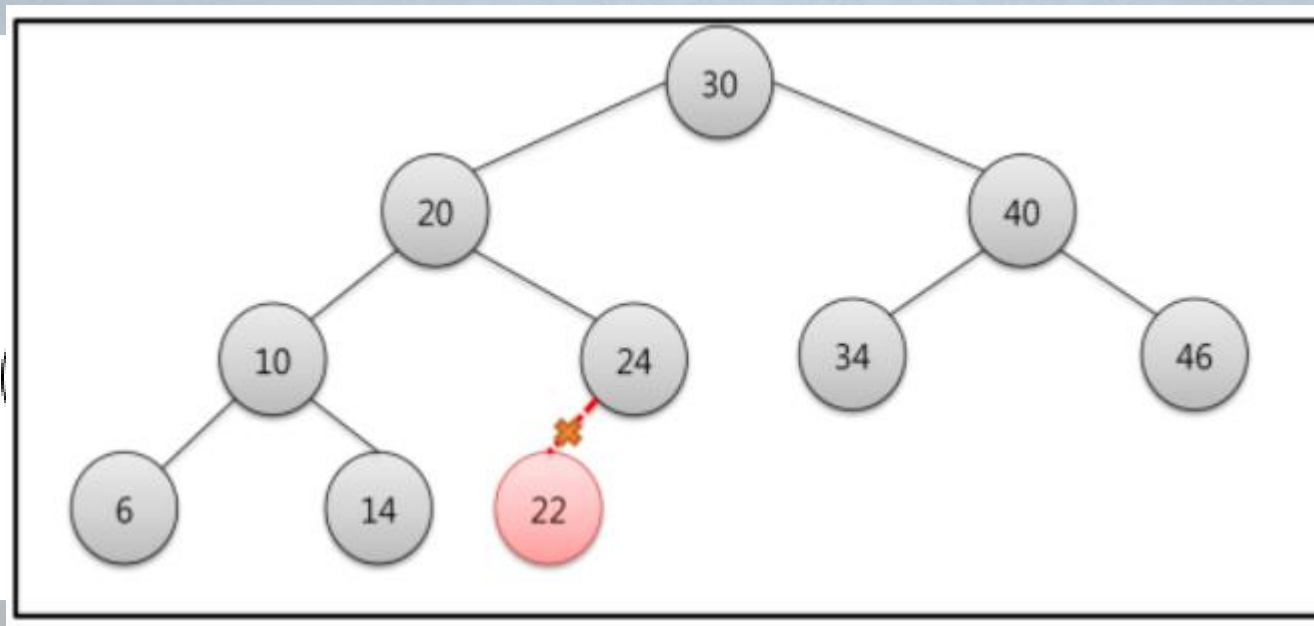
```
int insert(TRO &Root, KeyType K) {  
    if (Root == NULL) {  
        Root = new Node;  
        Root->infor = K;  
        Root->left = Root->right = NULL;  
        return 1;  
    }  
    else if (Root->infor == K)  
        return 0;  
    else if (Root->infor > K)  
        return insert(Root->left, K);  
    else return insert(Root->right, K);  
}
```

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

- Có ba trường hợp khi huỷ một nút X có thể xảy ra:
 - X là nút lá
 - X là nút nửa lá (chỉ có một con trái hoặc con phải)
 - X có đủ hai con (trường hợp tổng quát)

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

- Trường hợp thứ nhất: chỉ đơn giản huỷ nút X vì nó không có cả 2 cây con trái và phải.

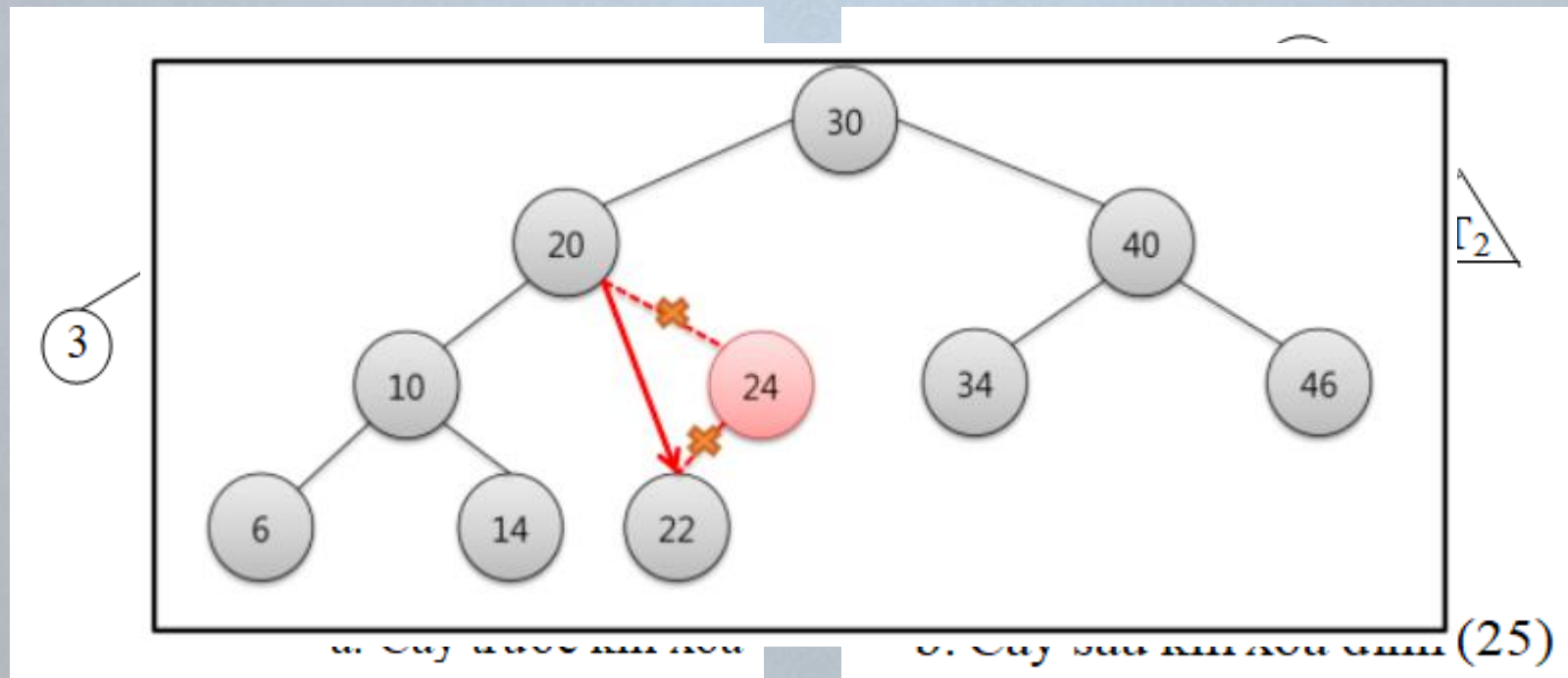

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

```
If (Root->left == NULL && Root->right == NULL)  
{  
    delete Root;  
    Root = NULL;  
}
```


5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

- Trường hợp thứ hai: Trước khi xoá nút X cần móc nối cha của X với nút gốc của cây con (cây con trái hoặc cây con phải) của nó.

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

TR0 temp = Root;

if (Root->left == **NULL** && Root->right != **NULL**)

{

 Root = Root->right;

delete temp;

} else if (Root->right == **NULL** && Root->left != **NULL**)

{

 Root = Root->left;

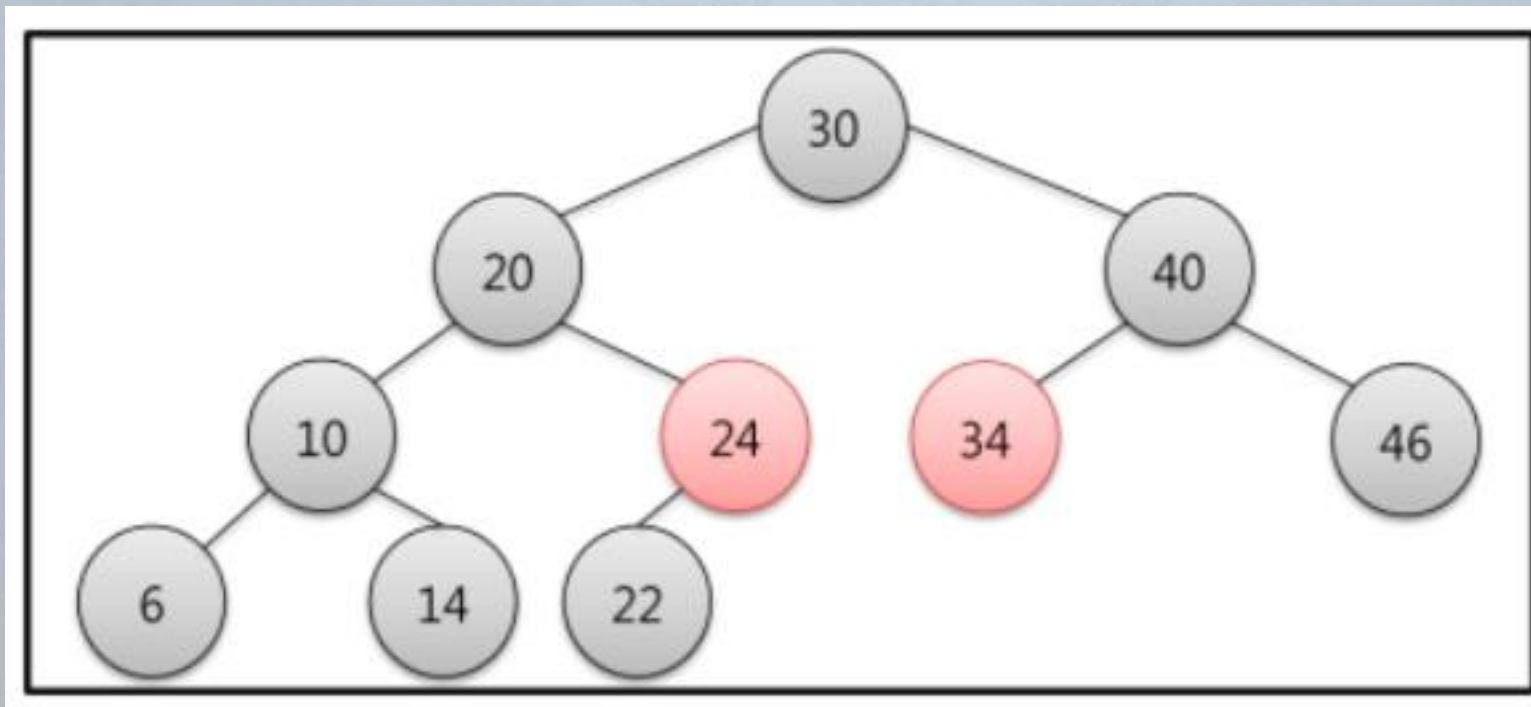
delete temp;

}

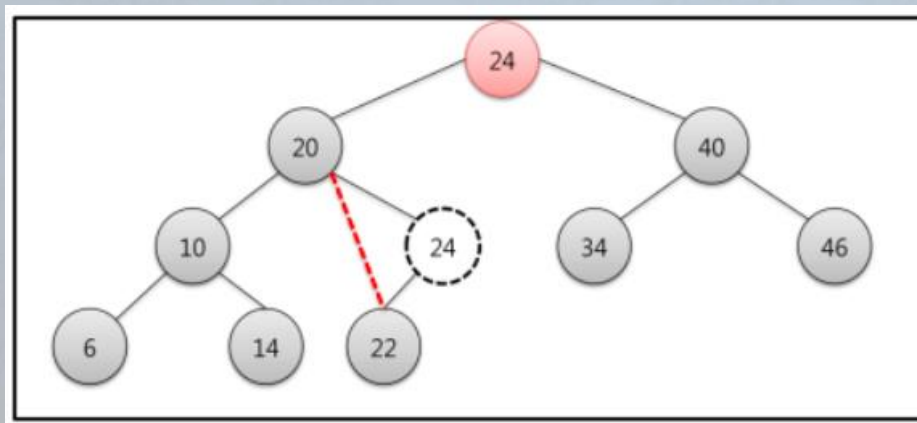
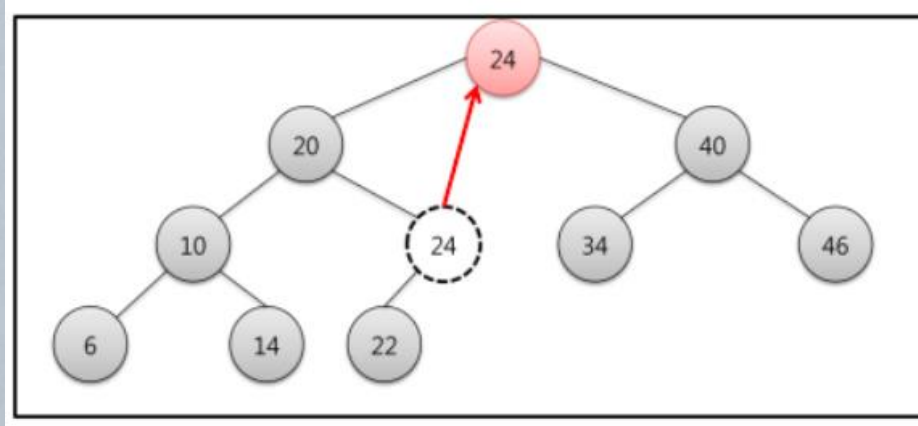
5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

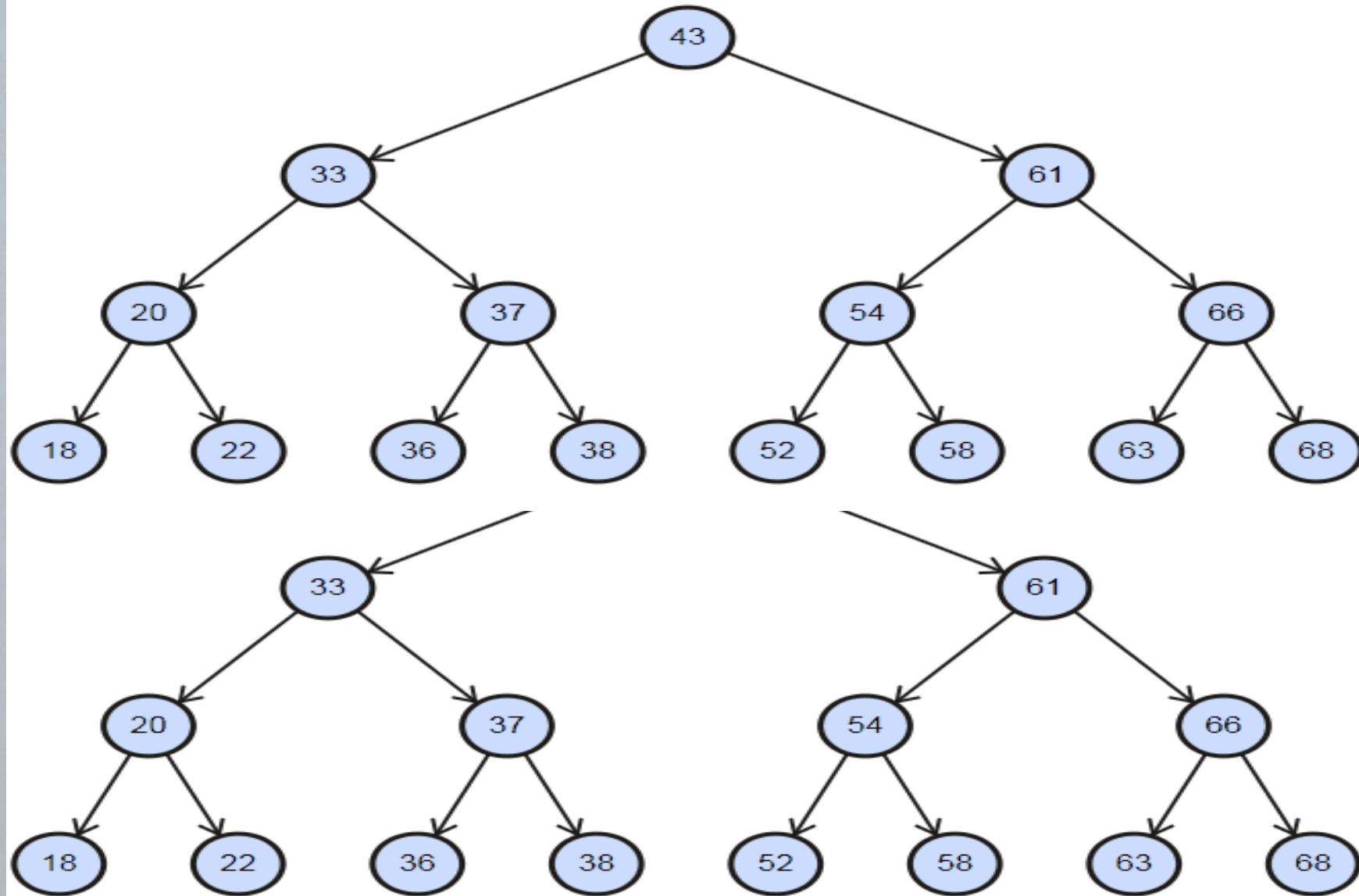
- Trường hợp thứ 3: Nút cần xóa có đầy đủ cả 2 cây con trái và con phải.
- Như vậy ta sẽ phải thay đổi một số mối nối ở các nút:
 - Nút cha của nút bị loại bỏ
 - Nút được chọn làm nút thay thế
 - Nút cha của nút được chọn làm nút thay thế

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

Độ phức tạp của thuật toán

Xét đối với các thuật toán tìm kiếm			
STT	Tên thuật toán	Độ phức tạp	Đặc điểm
1	Tìm kiếm tuần tự	$O(n)$	Dữ liệu không cần sx trước
2	Tìm kiếm nhị phân	$O(\log_2 n)$	Dữ liệu cần sx trước
3	Tìm kiếm trên cây NPTK	$O(\log_2 n)$	Dữ liệu không cần sx trước

Phù hợp với các dữ liệu động (dữ liệu thường xuyên thay đổi với các hoạt động thêm bớt)

Các ứng dụng của CNPTK:

1. Dùng để biểu thị các biểu thức số học.
2. Dùng để đánh giá cây biểu thức.
3. Được sử dụng để quản lý Vùng bộ nhớ ảo (VMA's).
4. Được sử dụng để lập chỉ mục địa chỉ IP.
5. Được sử dụng để tránh kẻ tấn công gửi các gói IP với các đầu vào trong trường hợp xấu nhất.
6. Thao tác dữ liệu phân cấp.
7. Giúp tìm kiếm thông tin dễ dàng.
8. Dùng để tăng tốc các thuật toán trong machine learning (KNN)

Bài tập

- Cho dãy khóa x: 15, 7, 24, 2, 10, 20, 34, 9, 12, 55
 - Dựng cây nhị phân tìm kiếm với các nút lần lượt là các khóa của dãy x, bắt đầu từ bên trái dãy x, vẽ hình.
 - Mô tả thao tác chèn thêm khóa 40 vào cây.
 - Mô tả thao tác tìm kiếm khóa có giá trị bằng 9 trên cây.
 - Mô tả thao tác xóa nút khóa có giá trị 7 trên cây.
- Viết chương trình thực hiện:
 - Cài đặt cấu trúc dữ liệu của cây.
 - Hiển thị dãy khóa trên cây theo thứ tự trước.
 - Kiểm thử các thao tác chèn, tìm kiếm, xóa nút trên cây.

